

MUAZZEZ İMIYE ÇIĞ MAKALE VE BELGELERİ

Yunan Değil, Sümer

Röportaj: Alper Gölbaş, [Berkay Dinçer](#)

ÇAPA-MALA: Sümerolojinin insanlık açısından önemi nedir?

ÇIĞ: Yakın zamana kadar, ki hala devam ediyor bu, “bütün kültürün başlangıcı Yunanlar’a aittir” deniyordu. Çünkü Yunan metinleri tercüme edildi. 16. yüzyıldan itibaren her şey Yunan’da deniyordu. Ama bugün görüyoruz ki Sümer dili çözümlenip ortaya çıkınca Yunan da kabul etti bunu. Bütün bilgilerin başının Sümerler’den kaynaklandığı anlaşıldı. Bu bakımdan çok önemli. Yani Yunan değil, ondan çok daha eski, 3000 yıldaha eski bir kültürün varlığı ispatlandı.

ÇAPA-MALA: Türkiye’de ve dünyada sümeroloji araştırmaları ne durumda?

ÇIĞ: Dünyada o kadar fazla bir araştırma yok. En çok Japonya’da araştırma var. Çok sümerolog yetiştirdiler. Yine de yeterince değil diye kabul ediyorum. Para meselesi her yerde; kapitalist ülkelerde de, buralarda da çok sorun yaratıyor. Para getiren bir saha değil çünkü. Onun için diyorum ki, sümerologlar zengin ve meraklı çocuklardan seçilmeli, yüksek puan konmalı Hititoloji ve Sümeroloji bölümlerine. Oraya gelenler hakikaten bu bilime hevesli olsun ve bunlar ziyan olup gitmesinler.

ÇAPA-MALA: Zenginlik şart mı?

ÇIĞ: Zengin olması şu bakımdan önemli, parasal sıkıntınızın olmaması lazım. Sümeroloji’den mezun olunca öğrenci ya müzeğe gidiyor, ya üniversitede

kalıyor. Gerek üniversitenin, gereksi müzenin parası çok az. Şimdi müzede 160 milyon lira para alıyorlar. Bugün hizmetçi bile 160 milyona çalışmıyor. Bu çocuk ne yapsın? Haklı olarak başka işlerde çalışmaya başlıyor.

ÇAPA-MALA: Bugün ülkemizde ve dünyada sümeroloji çalışmaları ne şartlarda yapılıyor?

ÇİĞ: Müzede çalışılıyor. İstanbul'da Fatma Yıldız var; Fatma hanım sümeroloji üzerine çalışıyor. Gelen yabancılarla bir gelenek kurduk. Onların birçok şeyinden istifade ediyoruz; kitaplarının yararlanıyoruz. Yapılan çalışmalarda memleketimizde bir şeyler yapıldığı ortaya çıkıyordu. Güzel çalışmalar yapıyorlar. Başka bir yerde iyi bir çalışma yok. Ankara'da DTCF'de bazı çalışmalar var ancak yeterli değil. Bizim zamanımızda sümeroloji yaygın değildi. Hocamız daha ziyade asurologdu; Asur ve Akkad üzerine çalışıyordu. Biz de o zamanlar fazla sümeroloji okumadık. Bu yüzden Ankara'da çok zayıf Sümeroloji. Oradakiler daha ziyade Akkadça üzerine çalışıyorlar. Buradaki çalışmalarımıza bir Alman'la, Kramer'le başladık. Sümer edebi metinleri üzerine çalıştık; Sümer edebiyatı üzerine çalışmalarımız yoğunlaştı.

Fakülteye girdiğimiz zaman dil bilmezdik. Hocalarımız hep Alman'dı, iki sene içinde Almanca öğrendiler. Bizim hergün muntazam Almanca derslerimiz vardı. Daha sonra da İngilizce öğrendik.

ÇAPA-MALA: Sümerolojinin Türkiye'deki gelişimi nasıl oldu?

ÇİĞ: Biz sümeroloji, hititoloji nedir bilmezdik. Şimdi herkesin kafasında, hiç olmazsa bizim yaptığımız çalışmalarla ilgili bilgi var. Maalesef Ankara'daki arkadaşlarımız bu şekilde çalışmadılar. Bilimin halka inmesi için halka dönük yazılar yazmak lazım. Ben bunu düşünerek yazılarımı yazdım.

ÇAPA-MALA: Sizin kitaplarınızdan birinde bugünkü dinlerin kökenlerinin de Sümerler'de olduğunu öğrendik.

ÇİĞ: İnsanlar çözemedikleri olayların insanüstü güçler tarafından yapıldığını düşünmüşler ve tanrıyı yaratmışlar. Sümerler'de her şeyin bir tanrısı var. Kendi inançlarına ait şiirler yazmışlar, birçok kaideler koymuşlar; kurban kesmek, dua etmek, tanrıları memnun etmek, tanrıları şarkılarla türkülerle memnun edip "aman fırtına getirmesin, deprem yamasın" diye dua etmek... Tanrıların evleri olması lazım, onlar için mabetler yapmışlar. Ondandır bunlar kilise ve camilere dönüşmüş. Camilere "allahın evi" demişler, bugün hala aynı şey devam ediyor. Niçin kurban kesiyorlar tanrıya? Tanrının kurbanı neden ihtiyacı var?

Tanrı'nın neden duaya ihtiyacı var? Kurban kesmek, usulü bile Sümer'den gelmiş. Dünyanın, evrenin yaratılışı hikayesi aynen onlarda da var. İnsan yaratılışı çamurdan deniyor Kur'an'da; tufan hikayesi; bunlar Sümer'de de var. Eyüp hikayesi var: Allaha başlı olan insana birden bire felaket geliyor ama bu felaketi yine duayla geçi tiriyor. Tanrı onu kabul ediyor. Tevrat'ta da aynı hikaye var, Sümer'de de... Aynı motifler var.

Sümerler her şeyi yazmaya dökmüşler, onların yazışlarını onlardan sonra gelenler kabul etmişler. Kabul ettikleri gibi onların kültürlerini de almışlar; dinlerini, alışkanlıklarını... onların edebiyat ve yazış belgeleri oldu ve için kültürleri daha sonra da devam ediyor. Yazış belgeleri olmasaydı bilemezdik. Sümerler bulunmadan önce, bunlara Yunanlılar dedi. En eski yazış kaynak olarak Tevrat biliniyordu. Birçok millet yazmaya icat etmiş ama Sümerler kadar geli tirmemiş hiçbiri. Kendilerinden sonra gelen Akadlıların dilleri tamamen aynı. Onların yazmak kolay da değil. Kültür olgusu da çok önemli. Matematiği çok iyi biliyorlardı. Takvim yapmışlar, hem aya, hem güne göre takvimi uydurmuşlar. Burçların isimleri hala devam ediyor.

ÇAPA-MALA: Sümerolojiye nasıl başladın?

ÇI : İlköğretim bitirdim. Son sınıfı Bursa'da özel bir okulda okudum. Babam öğretmen. Çıktıktan sonra sınıfla öğretmen okuluna girdim. Beş sene okudum. Öğretmen olarak Eskişehir'e atandım. Arkadaşım Hatice Köşşlay da aynıyda. DTCF'ye girdim. Bir kereli ine almayı kabul ettiler. Çünkü biz meslek okulunda okuduğumuz için bizi oraya almıyorlardı. Biraz geç kalmışız. Yeni bir hocası geldi, Hititoloji'ye gelin dediler, arkasından Sümeroloji... Arkadavla tanış

Tepkinizi gösterin. Gruplaşmak en güzel. Ama tepkileriniz Atatürk doğrultusunda olsun.

Sizlere son sözüm; araştırın, bol bol kitap okuyun, arkadaşlarınızla birlikte çalışın, grup çalışmaları yapın.

ÇAPA-MALA: Teşekkür ederiz.

Çığ, M. İ.,
2001, "Yunan Değil, Sümer", A. Gölbaş, B. Dinçer (Röportaj), *Çapa-Mala* 4: 18-19.

Çığ, M. İ.,
2001, "Yunan Değil, Sümer", A. Gölbaş, B. Dinçer (Röportaj),
PALEOBERKAY.CJB.NET, Nisan 2001.

Sümer Dili ile Türk Dili karşılaştırmaları.

27.05.2007

Sümerliler Bundan 6000 yıl önce Dicle ve Fırat nehirleri arası olan Mezopotamya'nın güneyine gelip yerleşmiş, orada büyük bir uygarlık kurarak en az 2000 yıl varlıklarını korumuşlardır. Onların uygarlıklarının en önemli olayı dillerine göre bir yazı icat etmeleri, okullar kurarak, kil üzerine yazarak o yazıyı geliştirip her istediklerini yazabilmeleridir. Çiviyazısı adı verilen bu yazıyı ile gerek Sümerliler zamanında var olan, gerek daha sonra tarih sahnesine çıkan Orta Doğu milletleri de kendi dilleri için kullanmışlardır. 1800 yıllarının başlarından itibaren bu yazının ve dilinin çözülmesi çalışmaları başlamış, Nineve'de Asurbanipal kitaplığının bulunması ile yazının ve Asur dilinin 1855 yılında çözümü başarılmıştı. Okunan bazı Asurca metinlerin satır aralarında başka dilde yazılmış satırlar vardı. İlk olarak bu satırların İskit veya Turan dilinde yazılmış olacağını ve yazının onlar tarafından icat edildiğini, Çiviyazılarını çözmeyi başaran Rowlinson ileriye sürmüştü. 1869 da Jule Oppert bu dile Sümerce adını verdi ve bu dilin Türk, Fin ve Macar dillerine akraba

olduğunu söyledi. 1874'de Francois Leonorment da dili Ural Altay dil grubuna koyuyor. Joseph Halévy ise bunlara tamamıyla karşı çıkarak bunun Sami Akadların özel bir amaçla uydurdıkları dil, diye tutturuyor. Onun bu direnişine başkaları da katılıyor ve 50 yıl kadar bu sav sürüyor. Daha sonra güney Mezopotamya'da yapılan kazılarda çıkan bol miktardaki Sümer belgeleri üzerinde büyük bir gayretle çalışıldı sözlükleri, gramerleri yapılmaya başlandı. Bunlar üzerinde çalışanların hepsi batılı bilginlerdi. Onlar Türkçe bilmiyorlardı. Türkçe'nin etimolojik bir sözlüğü de yoktu. Yine de Fritz Hommel,[1] Diyakonov, İzakar Andereyas[2], İrene İskenderi[3] gibi bilim insanları Sümer dilini Fin, Kafkas, Uygur dillerine benzeterek bir hayli eş anlamlı Türk ve Sümer kelimelerini karşılaştırmışlardır.

Herhangi geniş bir çalışma yapmadan Sümer dilini Türk diline benzetenler A.Falkenstein[4], Hartmut Schmökel, ve S.N. Kramer[5] dir. Kramer hemen ekseri yazısında yeri geldikçe bunu tekrarlamıştır. Ölümünden iki ay önce çevirisini yaptığım ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan "Tarih Sümer'de Başlar" kitabını eline aldığı 28 Eylül 1990'da bana şöyle yazmıştı:

"Ne de olsa bu kitap büyük bir olasılıkla Türkçe gibi bitişken bir dil konuşan ve Güney Mezopotamya'ya 6-7 bin yıl önce Orta Asya'nın herhangi bir yerinden göçmüş olan Sümer halkı hakkında. Sümerlilerin Türklerle ilgili bir halk olduğu fikri Atatürk zamanında geçerli idi. Böyle olabileceği hakikatten hiç de uzak değildir".

Sümeroloji Hocam Benno Landsberger de : "Sümer dili, hem dil bakımından, hem de, bütün Asya boyunca dağlık bölgelerde konuşulan dil olması bakımından önemlidir. Bu türden olup bugün hala yaşayan dil Türk dilidir" diyor. Türkmen yazarları da Sümercenin daha çok Türkmen Türkçesine benzediğini ileri sürüyorlar[6].

Sümer dili ile Türk dilini karşılaştırmak o kadar kolay bir iş değil. Önce yazılı kaynak olarak bu gün için elimizde Orhun kitabeleri var. Arada 4000 yıla yakın bir zaman dilimi bulunuyor. Bu süre içinde Türkçe kuşkusuz bir çok değişikliklere uğradı. Diğer taraftan Sümerce kendisinden çok ayrı bir gruba ait olan Akad dili yoluyla çözüldü. Akadca da ı,o,ö,ü gibi sesli harfler ç, f, ğ, g gibi sessiz harfler yok. Sümerce işaretlerin birkaç tür

okunuşu var. Şöyle ki, somut bir kelimeyi anlatan resim yazısından çevrilmiş bir işaret, o resim ile ilgili soyut anlamları da taşıyor. Örneğin : Göğü ifade eden bir işaret hem gök, hem de tanrı anlamına geliyor. Ayrıca aynı işaretin hece okunuşu da var. Bu bakımdan okunuşlarda yanlışlar olabilir. Diğer taraftan Türkçenin en eski kelimelerini çeşitli Türk dillerindeki okunuşlarını bildiren tam etimolojik sözlük yok. Aynı şekilde DÖ. 3000 – 1850 yılları arasında yazılmış olan Sümer dilinin de bir etimolojik sözlüğü yok. Kuşkusuz bu süre içinde Sümer dili de bir hayli değişmiş olabilir. Karşılaştırmalar hiç de kolay değil. Sümer dili Türk dilinde olduğu gibi kelimeler kök halinde, onlara ekler yapılarak yeni kelimeler oluşturuluyor. Sümer dilinde Türk dilinde olduğu gibi fiil bakımında çok zengin. Ses uyumu var. Erkek, dişi ayrımı yok. Türkçede olduğu gibi kısa anlatımla geniş anlam veriliyor.

Karşılaştırmalardaki bütün bu zorluklara rağmen son yıllarda Azerbaycan'dan Prof. Atakişi Celiloğlu Kasım, Sümer işaretlerine yeni okunuşlar da vererek çok eski Türk kelimeleriyle karşılaştırmalar yapmış ve onları "Sümerce kesin Türkçedir" adlı bir kitapta toplamıştır[7]. S.N.Kramer'de Sümercenin tam tercüme edilemediğini, ileride değişebileceğini söylüyor.

Yüksek Mühendis Selahi Diker yaşamının kırk yılında bütün dillerle Türk dilini karşılaştırmış ve sonunda bütün dillerin kaynağının Türkçe olduğunu gösteren bir kitap yazmış[8]. İran'dan Roshan Kheyavi yazmaya başladığı bütün Ural-Altay dillerinin etimolojisini kapsayan sözlüğün ilk cildini yayımlamış. Bunda da başlangıç olmasına rağmen 101 kelime içinde 35 Sümer kelimesi Türkçe köküne bağlanıyor.[9]

Prof. Osman Nedim Tuna, 165 Sümer kelimesini, hem anlam hem de fonetik bakımından uyan Türkçe kelimelerle eşleştirmiş. O, bu tezini Amerika'da Türkolog ve Sümerologların olduğu kongrede sunmuş ve hemen hiç tartışma olmadan bu tez kabul edilmiş.[10] Ona

göre Sümerliler ile Türkler arasında tarihsel bir ilişki bulunmasını, Türklerin en az 3500-4000 yıl önce Anadolu'nun doğu bölgesinde yerleşmiş olmalarına bağlıyor. *Türk dili 5500 yıl önce bağımsız ve iki kollu bir dil olarak bulunuyordu. İlk ana Türkçe ise 10.000 yıl eskiye gidiyor,* diyor.

Türkmen olan Begmyrad Gerey, Sümer kültürünü arkeolojik buluntular, mimarlık, efsaneler, yer adları ve dil yoluyla Türkmen kültürü ile karşılaştırmış, anlam ve fonetik bakımından Türkçe - Sümerce 295 kelimeyi eşleştirmiştir. Böylece, 5000 yıllık Sümer ve Türkmen bağlarını bir kitap halinde göstermiştir.[11]

Bazı bilim insanları, iki dil arasındaki benzer kelimeler için her yerde insan zekasının aynı sözü bulabileceğini, bunların bir tesadüfe bağlı olduğunu söylemişlerdir. Buna karşın ünlü dilci M. Swadesha, bilgisayar kullanarak "Eğer iki ayrı dilde fonetik ve mana bakımından benzeyen kelimeler, 100'den fazla ise bunların bağımsız olarak icad edilmiş olma ihtimali birkaç milyonda birdir. Aynı şekilde çift kelimelerde 7'den fazla olursa, o iki dil arasında tarihi bir ilişki vardır." diyor.[12]

Osman Nedim Tuna da; "En ideal şartlarda Sümerce ve Türkçede hem fonetik hem de anlam bakımından benzer bir çift kelimenin bulunması 25 milyonda birdir." diyor. Buna göre; Sümerce ile fonetik ve anlamca benzer 10 kelimeyi bulmak İzmir'den Erzurum'a kadar olan mesafenin (1280 km) 1 mm.sinden daha azmış.[13]

Diğer taraftan bazı bilim insanları da kelimelerin gelişi güzel karşılaştırmalarını doğru bulmuyor, ancak aynı konulardaki kelimelerin uyması gerektiğini söylüyor. Bunu 1975 yılında ilk uygulayan Olcas Süleyman. O, insan, tanrı ve tabiat ile ilgili fonetik ve anlamda aynı olan 60 Türkçe ve Sümerce kelimeyi bulmuş ve Rusça bir kitapta yayınlamış. Kitap rejim değişinceye kadar yasak kalmış. Şimdi Türkçesi de var.[14]

Son yıllarda bu çalışmalara Yüksek Mühendis Ünal Mutlu katıldı. O bir kubbe tamirini yaparken kubbe yapmasını ilk kimler icat etti merakına düşmüş ve araştırmaları onu Sümerlilere götürmüştü. Sümerliler bütün kültürleri başlattığına göre bu kültürlerle ait kelimelerin de onlarda başlaması gerek düşüncesiyle Sümer diline ait sözlük arıyor. Ancak internette 2500 kelimeyi kapsayan Sümerce İngilizce bir sözlük buluyor. Aslında Sümer dilinin tam anlamıyla henüz sözlüğü yapılmadı. Philadelphia Üniversite Müzesinde başlanan sözlük 2019 yılında tamamlanacakmış. Fakat elde olan malzeme ile yapılan çalışmalar var. Ünal Mutlu bunlardan yararlanarak, Kültür ve Sanat, Bilim, Siyaset, Mühendislik, Ticaret gibi 20 konuya ait Sümerce kelimeleri buluyor. Bunların çeşitli Türk dillerindeki karşılıklarını arıyor. Hatta daha ileri giderek batı dilleriyle, Etrüskçe ile karşılaştırıyor ve inanılması güç sonuçlar çıkarıyor[15].

Bunlardan başka D.Ö 2400 yıllarında yazılı çiviyazılı belgelerde Türk adları bulundu. Bunlar o tarihlerde Mezopotamya'ya akın eden ve orada 125 yıl kadar krallık sürdüren Gut/Kut Krallarının adları idi. Bunları 1937 yılında D.T.C.Fakültesinde Sümeroloji hocam Prof.B. Landsberger bir Türkolog ile yaptığı çalışmasında saptadı. Kut'ların Mezopotamya da kaldığı 125 yıl boyunca 12 kralları oluyor. Bunlardan dördünün adı kendi zamanlarına yazılan belgelerde, diğerleri de daha sonra yazılan kral listesinde. Bunlardan Yarla, Yarlagan adı Orhon kitabelerinde, İnkişi adı da Enkişi olarak Dede Korkut'ta bulunuyor.

Konumuzu toparlayacak olursak: Sümer belgelerinin ilk okunuşundan itibaren Sümercenin Ural-Altay dillerine benzediği söylenmiş. Daha sonra aynı anlam ve fonetikte olan Sümerce ve Türkçe kelimeler karşılaştırılmış. Bu yeterli görülmemekle konulara göre karşılaştırma istenmiş. Son çalışmalarda bu da yapıldı ve Türk dili ile Sümerce arasında büyük bir yakınlık ortaya çıktı, hatta bazı kelimelerin zamanımıza kadar ulaştığı görüldü. Bilim insanları da Türk dilinin çok sağlam, kolay kaybolmayan bir dil olduğunu kabul ediyorlar. Bunlara göre Sümer dilinin Türk dili veya o dilin bir dalı olduğunu

Tuna'nın öne sürdüğü gibi, on bin yıl önceye kadar gittiğini korkusuzca söyleyebiliriz. Bunlara ek olarak son yapılan arkeolojik buluntularda, yer adlarında, efsanelerde, destanlarda Orta Asya, özellikle Türkmenistan ile Sümerliler arasında pek çok benzerlikler, bağlantılar bulunmuştur. Sümerliler Mezopotamya'ya daha göç etmeden Türkmenistan'da tarım ve hayvancılığın başlamış olduğunu, Sümerlilerin en eski yazı işaretlerinden bazılarını içeren bir de yazı bulunduğunu öğreniyoruz[16] Bunların hepsini toplayınca Sümerlilerin Orta Asya'dan göç eden Türklerin bir kolu olabileceği savı hiçte yabana atılamaz.

İlmiye

Muazzez
Çiğ

- [1] Fritz Hommel, Ethnologie and Geographie des alten Orients, 1925 München , S.16-22.
[2] Zakar Andereyas, "Current Antropologie", World Journal of the Science of Man, 1971 p. 212
[3] Irene Iskenderi, Der Tarikia Hazereha, S.215.
[4] A.Falkenstein, W. Von Soden, Sumerische und Akkadisch Hymnen und Gebete, s.7
[5] S.N.Kramer, Cradle of Civilization, P. 33
[6] Ödek Odekop, Sumer Hakda Kelam Ağız, 1990 Yaşlılık Jurnalı, sayı 12 s. 30
Begmyrat Gerey, 5000 yıllık Sumer- Türkmen Bağları.
[7] Atakişi Celiloğlu Kasım, "Sumerce" kesin olarak Türk dilidir. İstanbul, 2001
[8] Selahi Diker, Anadolu'da on bin yıl, Türk dilinin beş bin yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü, Töre Yayınları, 2000.
[9] Roshan . Kheyavi, Historical – Comparative Dictionary of Ural – Altaic Languages, Vol:1, Iran.Karaj.
[10] Osman Nedim Tuna, Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi, Ankara, 1990
[11] Begmyrad Gerey, 5000 Yıllık Sumer – Türkmen Bağları, IQ Kültür Sanat yayınları, 2001,
[12] Ord.Prof.Dr. Reha Oğuz Türkan, Kızılderililer ve Türkler, Bir Tarihin Bir Dramın Hikayesi, E yayınları, 1999, 2003, s.122-123
[13] Osman nedim Tuna, a.g.y.,s.38
[14] Olcas Süleyman, AZ İ YA , Rusca aslından çeviren Natık Seferoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul 1992.
[15] M.Ünal Mutlu, Dünya Uygarlıklarında Türk Dili, yayınlanmak üzere.
[16] Begmyrar Gerey, 5000 yıllık Sumer Türkmen bağları s.7, 41, 78...

SÜMER'DEN TEVRAT'A' TEVRAT'TAN KURAN'A SÖYLENCELERİN PEŞİNDE

"Kuran ın, o günün yaşantısına göre yazılmış ir kitap olduğunu görüyoruz. Muhammed çok akıllı ir adam ve şair diye iliriz onun için. Kişisel yaşantısıyla ilgili ya da toplumda yaşanan olaylarla ilgili sorunları şiirsel ir dille anlatıyor. Bu anlatılar da vahiy olarak ka ul ediliyor. Ama gerçekte yaşanan olaylardır onlar. Ya da Sümer den Tevrat a geçen söylencelerdir, onlardan çıkarılan derslerdir..."

Muazzez İmiye Ç1 ile söyle i
Söyle i: Ruken Kızılar

Sümerliler günümüzden hemen hemen 6 bin yıl önce Mezopotamya'ya yerle mi büyük bir uygarlık. Yazıyı ilk kez kullanan Sümerliler önceleri ta lar üzerine resim ekinde yazmı lar, daha sonra Dicle ve Fırat Nehirleri'nin getirdi i kil üzerine yazılarını geçirmi ler. Yumu ak kil üzerinde biçimi de i en Sümer yazısı, çizgileri çiviye andırdı ı için çiviyazısı ekinde anılmaya ba lanmı . Çiviyazılı on binlerce tablet, Mezopotamya'da, Anadolu'da ve Suriye'de yapılan kazılarla ortaya çıkarılmı . Bu yazılar okunmu , çözülmü , yorumlanmı . Büyük bir sabır ve titizlikle bu tabletlerin pe ine dü mü de erli Sümerologlarımızdan Muazzez İmiye Çı , üç büyük dinin Sümer söylencelerindeki benzerliklerini ortaya çıkarmı . Bu çok önemli bulguları yıllardır her fırsatta yazan, anlatan yüzyılımızın Sümer Kraliçesi Muazzez İmiye Çı ile söyle tik. Muazzez Hanım, *Kuran*'ın önemli bilgi kaynaklarından biri olarak ortaya koydu u Sümer söylencelerinden çarpıcı örnekleri payla tı bizlerle. Sümerlerin kutsal kitaplardaki izlerini yeni kitap çalı malarıyla sürmeye devam eden Muazzez İmiye Çı 'a te ekkür ediyoruz.

- *Kuran ın ilgi kaynaklarını nelere dayandırıyorunuz?*

- Ben *Kuran*'ın en önemli bilgi kayna nı *Tevrat* olarak görüyorum. Tabi *Kuran*'ın yazılı nda siyasi ve sosyal bir amaç var bunu unutmamak gerek. *Tevrat*'taki birtakım olaylar, dönemin ko ullarına uydurularak, bazen de hiç de i tirilmeden *Kuran*'a aktarılmı . *Tevrat*'ın yazılı nda da öncelikle Sümerler'den yani Mezopotamya kültüründen etkiler görüyoruz. Çe itli olayların yazılı ndan bu benzerlikleri yakalayabiliyoruz.

Örne in kainatın yaradılı ı Sümer'de, *Tevrat*'ta ve *Kuran*'da a a ı yukarı aynı. Evren büyük bir su ve içinden bir da çıkıyor ikiye ayrılıyor, yukarıda gökyüzü, a a ıda da yer oluyor.

nsanın yaradılı ı ise çamurdan. Bu *Tevrat*'ta da, Sümer'de de, *Kuran*'da da geçiyor. *Kuran*'a insanın yaradılı mın öyküsü iki farklı ekinde alınmı ; bir lütfedenin buyurması ile ve bir de çamurdan yaradılı ekinde. Sümer'de insanın yaradılı ı Tanrıların görüntüsünde olmu tur deniyor; a a ı yukarı *Tevrat*'ta da aynı ekinde geçiyor. *Kuran*'da bu yok. Ama yine de hadislere baktı ımızda Tanrının bir insan ekinde tasavvur edildi i görülüyor. Bir hadiste okudu um kadarıyla, Tanrı sözde 6 günde dünyayı yaratmı , 7. gün yatmı arka üstü ve ayak ayak üstüne atmı , dinlenmı . *Kuran*'da da benzer ibareler var; Allah'ın iki eli, gözü deniyor...

Allah'ın cinsiyeti erkek...

- *Peki sizce Kuran daki Allah ın cinsiyeti nedir?*

- Allah'ın cinsiyeti erkek. Bu ataerkillikten kaynaklanıyor. Örne in Sümer'in ilk dönemlerinde anaerkillik vardı. İlk zamanlar Tanrıçalar çok fazlaydı. Sonra yava yava onların yerine Tanrılar geçiyor. Sadece a k Tanrıçası nanna'yı, bir türlü atamıyorlar kültürlerinden. Sümerler'in yanı sıra *Tevrat*'ta ve *Kuran*'da da geçiyor nanna'ya ait hikâyeler. Bugünlerde *Tevrat*'ta nanna'nın izini sürüyorum, yeni bir kitap çalı ması için.

Tevrat'ta Hezekie 16/3 ile 43 Bölümü'nde geçen ilginç bir hikâyeye rastladım. Size de anlatayım:

Tevrat'ta Yahve (Yehova), yani Tanrı diyor ki: "Seni ben kırdı henüz göbe in kesilmeden kanlar içinde atılmı olarak buldum. Seni aldım, yıkadım, seni güzelle tirdim, yeti tirdim, bilezikler taktım, ipekli elbiseler aldım. Üzerine ete imi attım (Bu deyim srail dilinde cinsel ili kide bulunmak demek). Seninle bir anla maya girdim. Sonra senin güzelli in di er milletler arasında yayıldı. Sen Babilere kadar gittin fahi elik yaptın..."

Önce ben bu yazılanların ne demek oldu unu anlayamadım. Daha sonra dü ününce burada anlatılanlar Sümer'in a k Tanrıçası nanna ya ait, dedim. Burada bereket tanrıçasını sraililer arasında atma çabası görülüyor. Bunun tefsirini bir de hahama sordum. O da sözüm ona Allah srail'i o halde bulup almı büyütmü de sonra O Allah'a kötülük yapmı , ekinde tefsir ettiler. Ama biz nanna'nın öyküsü oldu unu biliyoruz Sümer tabletlerinden. Bunu ilk kez size anlatıyorum...

- *Bu öykünün Kuran da ir karşılığı var mı?*

- Hayır. Ama orada da Harut Marut melekleri ile ilgili Bakara Suresi'nin 102-103. ayetlerinde bahsediliyor nanna'dan. ncedim ve Harut Marut meleklerinin hikâyesi de Sümer'in a k Tanrıçası nanna'nın öyküsüne ba lanıyor.

Melekler isyan ediyorlar bir gün Allah'a, neden insanları yarattı diye. Onlar bir gün kötülük yapacaklar neden yarattın insanları diyor melekler? Allah diyor ki: siz de yeryüzüne inerseniz kötülük yaparsınız. Biz yapmayız, seçin gönderin aramızdan birilerini diyor melekler. Harut Marut'u gönderiyorlar. Onların kar ısına çok güzel bir kız çıkıyor. Kız e er tek Allah'ın oldu unu inkâr ederseniz sizinle birlikte olurum

diyor. Melekler kabul etmiyorlar ve gidiyorlar. Ertesi gün aynı kız elinde bir çocukla karılarına çıkıyor ve bu çocuğu öldürürseniz sizinle birlikte olurum diyor. Hayır öldüremeyiz diyor melekler. Üçüncü kez elinde arapla geliyor kız, içmelerini istiyor, onlar da içiyorlar ve bir art daha öne sürüyor kız; bana nasıl gökyüzüne çıktığını anlatacaksınız, ben de uçmak istiyorum, o zaman sizinle yatarım diyor. Melekler de anlatıyorlar sırlarını ve kız göe çıkıp yıldız oluyor. Kızın adı Zühre; Zühre yıldızı oluyor. Zühre'nin diğer karılı "Venüs". Venüs yıldızının simgesi Sumer'de nanna. Aslında bu Harut Marut'un hikâyesi de sıral kaynaklarından alınmış *Kuran'a*.

- *Kuran'ın bilgi kaynağı olarak gösterdiğiniz *Tevrat'ı* Sumer'e dayandırdınız. Sumer'de hangi uygarlıklardan beslenmiş *Tevrat*?*

- Mısır, Kenan, Babil kaynaklarından çok beslenmiş *Tevrat*.

Muhammed'in yazdırdıkları bir tür şiirdir.

- *Kuran'daki ayetlerin, o dönemin Arap toplumunda yaşanan olaylarla, Muhammed'in günlük yaşamda karşılaştığı sorunlarla ilişkisi nedir sizce?*

- *Kuran'ın, o günün ya antısına göre yazılmış bir kitap olduğunu görüyoruz. Muhammed çok akıllı bir adam. Sonra, yazısız milletlerde bir çok ilerlemiştir. Araplarda bir yaygındır. Sumer'de de eskiden kalma bir gelenek olarak bir tür şiirdir. Muhammed'in yazdırdıkları bir tür şiirdir. Kiysel ya antısıyla ilgili ya da toplumda yaşanan olaylarla ilgili sorunları şiirsel bir dille anlatıyor. Bu anlatılar da vahiy olarak kabul ediliyor. Ama gerçekte Muhammed'in, o günün şartlarında koymak istediği kurallardır onlar. Ya yaşanan olaylardır. Bir de anlattığı im gibi çeşitli kaynaklardan o günün şartlarına uygun olarak yorumlanıp alınmış hikâyelerdir. *Tevrat*'de sıral yazarlarının hayal güçlerini kullanarak yazdıkları hikâyeleri de görüyoruz *Kuran'da*. Tabii bunlar kulaktan kulağa gelmiş Muhammed'e kadar. Ben *Kuran'ı* Allah'ın yazdığını inanmıyorum.*

- *Neden?*

- Çünkü örneğin *Tevrat'ı* da Allah yazdırdı diyorlar, peki neden ona ayrı, *Kuran'a* ayrı karma karışık yazdırsın? Ama dediğim gibi Muhammed çok akıllı bir adam ve aynı zamanda. Karışık olaylara anında şiirsel bir dille yanıt veriyor. Bunları da biliyorsunuz ki etrafında her zaman hafızlarla dolaşıyor, onlara yazdırıyor. Tabii yazı bilse, kendisi yazar diye düşünüyorum. Okumayı biliyor olabilir ama yazmayı bilip bilmediğinden emin değilim. Mesela deniyor ki bazı şeyleri ta üzerine, bazılarını ise deri üzerine yazdırmış. Sonra *Kuran* yazılmaya başlanınca bunlardan yararlanılmış, daha sonra bunlar atılmış. Aklında tutanlar da yavaş yavaş sırasıyla ölmeye başlayınca, *Kuran'ı* yazmaya karar veriyorlar. Muhammed'den aktaranların etrafındaki hafızların kendilerinden bir şey katmayacakları nereden belli bunlara? Unuttukları yerleri kendi bilgileriyle doldurmadıklarını nereden bilelim? Yani Tanrısal bile olduklarını kabul etsek, bunları ezberleyen insanlar 14-15 yıl unutmadan nasıl akıllarında tutsunlar? Tabii bu nedenle *Kuran'da* bir sürü tutarsızlıklar görüyoruz. Örneğin, bir yerde *şarap içmeyin* deniyor, başka bir yerde *namaza gidemeyecek kadar içmeyin* deniyor. Bazı yorumcular bu çelişkileri şöyle açıklamaya çalışıyorlar: "Allah insanları yavaş yavaş bir noktaya getirmeye çalışıyor".

Sonra kainatı yaratan büyük Allah durdu durdu da neden okuma yazma bilmeyen bir adama bunları anlattı?

Yahudiler okuma yazma biliyorlardı ama, *Tevrat'ta* geçen olaylar da yeryüzünde yaşanan en acımasız şeyler. Orada yazılı olan kötülüklerin Allah tarafından söylenmesi imkânsız. Enest var, cinayet var, tecavüz var... İlk okuduğumda öyle itici gelmişti ki: Süleyman'ın oğlu babasına kızıyor ve onun bütün odalıklarını koyuyor dama ve bütün halkın önünde onlarla seks yapıyor! Bir Tanrının bunları söylemesi düşünülebilir mi? Mesela *Kuran'da* öyle ibareler var: "Ben istediğimi Müslüman yaparım, istediğimi yapmam". Peki neden?

- *Kuran'ı* öncülleriyle karıştırdığımızda dönemin koşullarını dikkate alırsak ilerici bir kitap diyebilir miyiz?

- Gayet tabii. Kanunu olmayan Arap toplumuna kanun getiriyor. Din çatısı altında halkı toparlıyor. Tabii bütün dinler zorla kabul ettirilmiş. Yahudilik de, Hıristiyanlık da, İslam da. Örneğin, İbrahim'in 350 kadar askeri varmış. O askerler kendi etrafındaki insanları buluyorlar. Bu yolla bir Yahudi devleti kuruluyor.

- *Sümerliler en son MÖ 1800 lere kadar varlıklarını sürdürmüşler. Peki Sümerliler e ait söylenceler *Tevrat'ın* yazıldığı döneme kadar nasıl ulaşmış?*

- sıral bilginleri Babil kitaplıklarından aktarıyorlar. MÖ 5. yüzyılda da Babil kralı *Na ukadnezar* Filistin'i alınca oradaki Yahudilerin en bilginlerini alıp Babil'e götürüyor. Onlar orada boş durmuyorlar, Sümer bilginlerinin aktardıkları bilgilerden yararlanıyorlar. Bilginler Babil'den döndükten sonra *Tevrat* yazılmaya başlanıyor. *Tevrat'ı* Musa'nın yazdığı söylenir ama *Tevrat'ta* aynı zamanda Musa'nın ölümü de vardır. Yani bu büyük çelişki. *Tevrat'ın* yazılı formunda bu bilginlerin aktardıklarının önemi büyük.

Tufan Efsanesi, insanın yaradılışı, kaburganın öyküsü...

- Sümerliler den alınan u söylenceler Tevrat a olduğu gi i mi aktarılmış?

- Hayır. Örne in Tufan Efsanesi Sümer'den alınmış ama, Tevrat'ta abartılarak yazılmıştır. Kırk gün kırk gece ya mur ya dı ı, 150 gün gemiden çıkılmadı ı Tevrat'ta yazıyor. Böyle bir olay mümkün olamaz. Tufan Efsanesinin Sümer'deki orijinal hali 6 gün 6 gecedir. Bu zamanı mantı ımız alıyor.

Bir ba ka olay da insanın yaradılı ı ile ilgilidir. Adem'le Havva'nın Tevrat'ta iki tür yaradılı ı vardır: "Bir günde Allah kadın ve erke i yarattı, 6 gün sonra yaratılma bitti." deniyor. kinci olarak da, yalnızca Adem'in yaratıldı ı ekinde bir anlatım var. Cennette yalnızca Adem var ve o Allah'a "Bana bir e yarat" diye yalvarıyor.

Burada güzel bir hikâye var. Yahudiler diyorlar ki, kadının iki tür yaradılı ı var.

İkinde kadın, Adem'le birlikte yaratıldı ında, Adem kadına hükmetmeye ba lıyor. Buna kar ı çıkan kadın "kimiz de aynı maddeden yaratıldık bana hükmedemezsin" diyor. Hükmedilmeye kar ı çıkan kadın Adem'i terk ediyor ve cin oluyor. Hırsından erkeklere sata an bu cin Sümer'de de geçiyor.

Kadının ikinci yaradılı öyküsü ise öyle: Yalnız kalan Adem Allah'tan bir e istiyor. Allah "Bu kadını nasıl yaratsam da Adem'e isyan etmese" diye dü ünüyor. "Adem'in gözünden yaratsam her eyi görür; a zından yaratsam geveze olur; aya ından yaratsam hep gezer; elinden yaratsam hırsız olur. Ben bu kadını en iyisi kaburgasından yaratayım da ona tabi olsun" diyor. Bu kaburga hikâyesi de Sümer kaynaklı.

Sümer'deki yer Tanrıçası 8 türlü bitki yeti tirir. Yenmesi yasak olan bu 8 türlü bitkiyi bilgelik Tanrısı yer. Bu 8 türlü bitki onun 8 farklı organını hasta eder. Bilgelik Tanrısını iyi etmek için Tanrıça ifa Tanrıları yaratır. Hastalıklı yerlerinden biri de kaburgasıdır. Kaburgası için de bir kadın yaratır.

Sümerce'de kaburga anlamına gelen kelime aynı zamanda ya am anlamında da kullanılır. Bu hikâyeyi aynen alan Yahudiler kadını kaburgadan yaratırlar, adını da ya am anlamına gelen "Havva" koyarlar.

Kuran'a bakacak olursak, orada Havva'nın adı bile geçmez. Az önce anlatt ım Tufan Efsanesi bile Kuran'da parça parça anlatılır, çok da üzerinde durulmamıştır. Alıntı oldu u çok bellidir.

Sizinle yeni buldu um bir bilgiyi de payla mak istiyorum. Kuran'daki İhlas Suresi'nin tefsirini yapan bir ara tırmacının yorumu hayli ilginç:

Kulhuvallahü Ahad: Burada Allah slam'ın Tanrısı. *Ahad* Yahudiler'in ve Hıristiyanların Tanrısı imi . *Allahu Samed* daki *Samet* de slam'dan önceki bir tanrının Kenan tanrısının adı imi . *O İhlas Suresi*'nin ilk surelerden biri oldu unu da iddia ediyor.

- Yani Kuran da daha önceki Tanrılara verilmiş isimlerden söz edilmiş ...

- Evet bunu Muhammed ilkin Arapların eski üç tanrısının adını söylüyor, fakat etrafındakiler buna itiraz edince de i tiriyor.

Sümer söylencelerinden Kuran a geçen bazı örnekler..

- Ba örtme inancının kökeni Sümer'den geliyor. Sümer'de tapınaklarda rahibeler genel kadın görevi yapıyorlardı. Bunlar Tanrı namına seks yaptıklarından kutsal sayılmış ve di er kadınlardan ayrılmaları için ba ları örtülmü tür. Daha sonraları MÖ 1500 yıllarında bir Asur kralı, yaptı ı bir kanunun 40. maddesi ile evli ve dul kadınları da ba örtmeye mecbur etmiş fakat kızlar, cariyeler ve sokak fahi elerinin örtünmesini yasaklamıştır. Böylece me ru seks yapan evli ve dul kadınları da tapınak fahi eleri düzeyinde saymışlardır. Bu gelenek Yahudilere de geçmiştir . Yahudi kadınlar evlenince saçlarını tıra ettirip peruk ya da ba örtüsü ile ba larını örtmüşler; Hıristiyanlık'ta da rahibeler aynı ekilde ba larını örtmüşlerdir. slam'a örtünme, erkekten kaçma olarak geçmiştir . Buna kar ın erkeksiz yerde Kuran okunurken veya dua ederken kadınların ba nını örtmesi, Sümer gelene inin bir devamıdır.

- Sümerliler kadını bir tarlaya benzetmiştir tir. Aynı durum Tevrat ve Kuran'da da vardır. Kuran'da Kadınlarınız sizin için bir tarladır; tarlanıza nasıl dilerse öyle davranın denmektedir.

- Sümerliler'de 7 sayısı çok önemli. Aynı ekilde Tevrat ve Kuran'da da 7 sayısı bolca geçer. slam'a göre cennetin 7 kapısı var, Sümer yer altı dünyasının da 7 kapısı var.

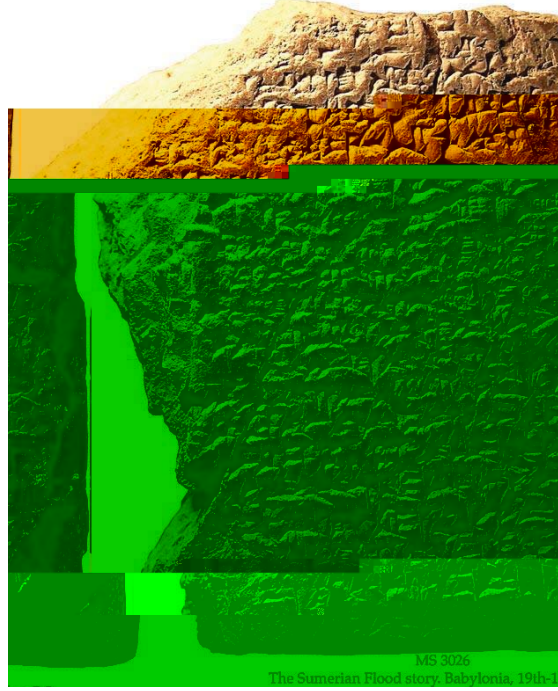
Created with

- Sümerliler dünyadaki tüm olayların ve Tanrıların istediklerinin gökte yıldızlarla yazılı oldu una inanırdı. *Kuran*'da da aynı inanç "*Levh-i mahfuz*" olarak devam eder.

-Sümer Tanrılarının esas adlarının ba ka niteliklerine göre di er adları da vardır.

-Babilliler bu adlardan 50'sini yeni yarattıkları Tanrı Marduk'a vererek tektanrı dü ünmesine do ru adını atmışlardır.

- İslam dininde de Allah'ın 99 adı, bu gelene in bir devamı gibidir.

Türk dili ve Kenger (Sumer) Uygarlığı hakkında

Pek çok mühendis veya mimar kubbe yapımı veya onarımı tır. Ama hangisinin aklına gelmi tir: ilk kubbenin kimler veya hangi millet tarafından yapıldı mı merak edip ara tırarak büyük bir çalı ma ile bu konuda bir kitap yazmak? Ben, son yıllara kadar ne ülkemizde, ne de yurt dı nda böyle bir kimsenin varlı mı duydum. Üç yıl önce Sayın Mehmet Ünal Mutlu evime gelip yaptı ı çalı malarla ilgili yazılarımı önüme serince, böyle bir kimsenin aramızdan çıktı mı görerek son derece mutlu oldum.

Gerçekten de o bir kubbe onarımı yaparken bunun ilk yapanları kimlerdi, diyerek ara tırmaya ba lıyor ve Sümerlilere[1] dayanıyor. Bu kez Sümerlileri ara tırıyor, bir de bakıyor ki, bütün uygarlı mın ba ı onlarda. Bu uygarlıkta insan hakları güvence altına alınmış, senato, meclis gibi demokratik kurumlar i liyor. Hindistan'dan Akdeniz'e kadar ticaret yapılıyor. Dicle ve Fırat nehirlerinde çe itli tekneler dola ıyor. Okulları var ve bu okullarda disiplinli ve sistemli bir ö retim uygulanıyor. Müzik, heykel, dans gibi sanatlar yapılıyor. Gökyüzü izleniyor. Gezegenler, burçlar saptanıyor. Öyle olunca bunlara ait bütün sözcükler de Sümerlilerde ba lamı olmalı, diyerek bu kez dil ara tırmasına giriyor. Fakat bütün Sümer dilini kapsayan henüz yayımlanmış bir sözlük yok. Ona kar ın internette 2511 kelimeyi kapsayan Sümerce İngilizce bir sözlük ile onunla ilgili bazı bilgiler buluyor. Orada konu ile ilgili kelimeleri arıyor. Bu kez onların Türkçe ile bir ili kileri var mı, diye Eski Türkçe'ye ait sözlük bulup kar ıla tırma yapınca kelimelerin bir kısmının Türkçe ile ba da tı mı görüyor.

Çalı malar bu durumda iken Ünal Beyle kar ıla tık. Ben sonuçları görünce çok heyecanlandım. Bu çalı manın imdiye kadar bu konuda yapılan çalı malardan çok daha kapsamlı olacağı na inandım ve bu i e devam etmesini, daha çok de i ik ve etimolojik Türkçe sözlüklerden yararlanmasını önerdim.

Üç yıldan beri çalı malar çok ilerledi ve son derece önemli sonuçlar çıktı. Bu çalı manın en önemli yanı, yalnız kelimelerin sözlüklere bakıp ses ve anlamları bir olanların ayrılması olamayıp, aynı konular içindeki uyan kelimelerin bulunmasıdır. 1925 yıllarında Friz Hommel, daha sonra Rus Sümerolo u Diyakonof sözlüklerde ses ve anlamları bir olan yüz kadar Sümerce Türkçe kelime buldukları halde, bilim insanları bunun, Sümerce ile Türkçenin aynı kökten oldu unu kanıtlamayaca mı, ancak belirli konulardaki kelimelerin uyması gerekti ini öne sürmü ler. Bazıları iki dil arasında benzer kelimeler için, her yerde insan zekası bir oldu undan aynı kelimeleri bulabilece ini, benzeyenlerin bir rastlantı oldu unu söylüyor. Buna kar ı ünlü dilci M. Swadesha bilgisayar kullanarak yaptı ı ara tırmada “e er iki dilde fonetik ve anlam bakımından benzeyen kelimeler yüzden fazla ise bunların birbirinden ba ımsız olarak icat edilmi olması ihtimali birkaç milyonda birdir, aynı ekilde çift kelime uygunlu u yediden fazla olursa bu iki dil arasında tarihi bir ili ki vardır.” Diyor. Ba ka ara tırmacılar, ünsüz+ünlü+ ünsüz olmak üzere her iki dilde fonetik ve anlam bakımından birine göre 3 çift, bir ba kasına göre 3-4, bir di erine göre 2-7 çift kelimenin tarihsel ba lantı için yeterli imi .

İlk kez Olzhas Suleimenov Aziya adlı kitabında kelimeleri insan, tabiat ve tanrısal olarak sınıflandırarak ses ve anlam bakımından uyan 60 Sumer ve Türkçe kelimeyi kar ıla tırıyor. Ne yazık ki Ruslar tarafından bu kitap 1975 yılında yasaklanmı . Ancak rejim de i ti inde yeniden yayımlanmı [2].

Sayın Mehmet Ünal Mutlu da çalı masında Evrensel Uygarlı ın Etimolojisi ba lı ı altında Kültür ve Sanat, Bilim, Din, Siyaset, Mühendislik, Ticaret, Tıp gibi uygarlı ın temelini olu turan 21 konuya ait kelimeleri ele alarak etimolojik bir bakı açısı ile Türk dilleri , hatta daha ileri giderek Etrüsk, Hatti ve daha ba ka dillerdeki kelimelerle kar ıla tırıyor. İmdiye kadar böyle kapsamlı bir çalı ma yapılmadı. O yalnız kelimelerle de kalmıyor, konuların ba ında Sümerlilerle ilgili bilgileri de veriyor. Kubbe ve kemer kelimesi üzerinde dururken Selimiye , Süleymaniye camilerinin kubbelerini , onarım dolayısıyla Süleymaniye camiinde yapılan zararları, Drina köprüsünü, onunla ilgili ve Türkleri son derece a a ılayan, Türkçe’ye de çevrilen Nobel almı bir kitabı da gözler önüne getiriyor. Kitabın son kısmında Çuva ca ,Uygurca, Etrüskçe, Kazakca, Asya Türkçesi, gibi çe itli dillerle Sümerce benzer kelimeler sıralanmı . 300’ e yakın mühendislikle ilgili terimler ayrı bir bölüm olarak toplanmı .

Bu çalı mada yalnız Sümerce Türkçe kar ıla tırmasını görmüyoruz. Türkçe’nin ne kadar eski bir dil oldu unu , ba ka dillere olan etkilerini de gözlüyoruz. Dünyadaki bir çok yer adlarının, hatta ahus adlarının Türkçe’ye dayandı mı görmek insanı a ırtıyor. leride bunlara ek olarak gramer bakımından da kar ıla tırmalar yapılabilir. Yalnız unu göz önüne almak gerek. Sümerce henüz tam yerine oturmı bir dil de il. O, kendisinden tamamıyla ba ka Sami olan Akad dili yoluyla çözüldü. Çözenler de onlara tamamıyla yabancı Batı dilcileri idi. Bu bakımda ileride bazı hatalar, bazı yanlışlıklar bulunabilir. Bunlar esas çalı manın ruhunu ve amacını bozmayacaktır. Bu alanda çok büyük bir adım atılıyor. leride bu adımın daha düzenli olarak sürmesi umuduyla Sayın Ünal Mutlu’yu, hiç alanı olmayan bu konuyu büyük bir merak ve titizlikle çalı arak ortaya koydu u için candan kutluyor, bilim adına, Türklük adına te ekkürlerimi sunuyorum.

Muazzez İmiye Çı
24 Mart 2007

ORTA ASYA TÜRK EFSANELER NDE SÜMER EFSANELER NDE NİZLER:

İlk olarak Promete’nin insanlara yazıyı, matemati i, astronomiyi, tıbbı, hayvanları evcille tirmeyi, gemi yapmayı, kâhinli i öretti i efsanesi nedeniyle, batı dünyasında, bütün kültürlerin Yunanlılardan kaynaklandı ı inancı yüzyıllar boyu süregelmi tir. Di er taraftan, Tevrat da bir kısmı tanrı tarafından

yazdırılmı , bir kısmı srailliler tarafından yaratılmı ilk dinsel ve edebî kitap olarak kabul edilmi ti. Geçen yüzyıl içinde, Mezopotamya’da yapılan kazılardaki buluntular, çıkan binlerce yazılı belgenin çözümlü okunması ile her iki inanç da kökünden sarsıldı. Çünkü Promete’den an az 2000 yıl önce Sumerliler bunların hepsini bulmuşlar, yapmışlar ve kullanmışlardı. Di er taraftan Tevrat’taki birçok konuların Sumerlilerden kaynaklandığı, metinler okundukça meydana çıkmış ve çıkmaktadır.

Bilindi i gibi Sumerlilerin en önemli bulgularından biri, dillerine göre bir yazı icat etmeleri, onu geli tirmeleri ve kil üzerine yazarak zamanımıza kadar ulaşmasını sağlamaları olmuştur. Bulunan belgeler arasında büyük de eri olanlar edebî yazıtlardır. Bunlar daha çok Sumerlilerin tanrıları ve dinleri ile ilgili konuları kapsamaktadır. Sumer yazarları ve ozanları tanrılarıyla ilgili çe itli efsaneler yaratmışlar, iirler yazmış, ilâhiler bestelemişlerdir. Bunlardan başka, destanlar, atasözleri, hikâyeler gibi konular da bulunuyor bunlar arasında.

Sumerlilerin dinleri ve edebî yapıtları gerek kendileri zamanında ya ayan, gerek daha sonra gelen Ortado u milletlerini etkisi altına alarak, bir taraftan Yunanlılar yoluyla Batı dünyasına, di er taraftan Tevrat ve Kur’an’a kadar ulaşmıştır.

Sumerlilerden Tevrat’a geçen konular üzerinde Batıda bazı yayınlar yapılmışsa da bu hususta ülkemizde bir yayın yoktu. Aynı konuların Kur’an’da bulunup bulunmadığı, bulunuyorsa ne düzeyde olduğu soruları beni bir hayli meraklandırmıştı. Bu nedenle geçti imiz aylarda Sumer edebiyatından ve efsanelerinden Tevrat ve Kur’an’a geçen konuları karıla tırmak suretiyle oldukça ayrıntılı bir yazı hazırladım. (1)

Sumerlilerin dillerinin Türkçeye benzedi i ve da lık yerden göç ettikleri kamsı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle Orta Asya Türk Kültürü ile onların kültürü arasında bir bağlantı bulabilirimiyim, dü üncesi ile Prof. Bahaattin Ögel’in Türk Mitolojisi (2) kitabını zaman zaman incelemekte idim. Hakikaten bazı paralellikler tesbit ettim. Bunları bir bağlantı olarak bu kongrede sunmaya karar verdim. Fakat ara tırmalarım ilerledikçe konunun daha geni leyece ini ve kongre süresini aca mı anlayarak ara tırmayı kısa kesmeye mecbur oldum.

Bahaattin Ögel, Türk Mitolojisi temelini uzay ve dünya ile ilgili inancı ve anlayışı olduğunu yazmış. Sumer mitolojisinde de böyle. Sumerliler yaradılı ve evrenle ilgili dü ünçelerini toplu bir halde yazmışlar. Ancak bunlar, destanların başkısımlarında veya ortalarında kısım kısım anlatılmış. Aynı gelene i Türk destanlarında da buluyoruz.

Sumer yaradılı efsanesine göre, önce her taraf derin ve geni bir su ile kaplıydı. Bunun adı Tanrıça Nammu. Bu tanrıça sudan bir da çıkıyor. O lu Hava Tanrısı Enlil onu ikiye ayırıyor, üstü gök, altı yer oluyor. Gö ü, Gök Tanrısı An, yeri de Yer Tanrıçası Ninki ile Hava Tanrısı Enlil alıyor. (3) Buna göre önce evreni meydana getiren suda olan Ana Tanrıça ile Hava Tanrısı’dır. Gök ve Yer birer tanrı de il onların sahibidirler.

Türk efsanelerinde çok çe itli yaradılı motifi var. (4) Buna rağmen ana motif birbirlerine benziyor. İlk olarak evren büyük bir sudan oluşuyor. Tanrı Ülgen, bazısında insan olan ki i, bazısında eytan olan Erlik ile bu suların üzerinde uçuyor. Birinde denizden bir ta çıkarak Ülgen’e konacak bir yer oluyor. Başka birinde Erlik, di erinde ki i, bir di erinde ise yaban örde i suyun içinden toprağı çıkararak yeri meydana getiriyor.

Bir bağlantıda ise su içindeki Tanrıça Akana veya Ak-ene, Ülgen’e yeri ve gö ü nasıl yaratacağını söylüyor (Ogel-s. 332). Ülgen de yere ve gö ü e “ol” diyor, onlar da oluyorlar (Ogel-s. 433).

Ülgen’in yer ve gö ü e “olun” demesi ve evreni 6 günde yaratarak yedinci gün dinlenmesi Tevrat ve Kur’an’daki Allahın “ol” diyerek yeri gö ü 6 günde yaratması ve yedinci günü dinlenmesi motifi ile paraleldir.

Sumer’de insanın yaradılışı: Sumer’de tanrılar ço almaya başlayınca kendi i lerini yapıp yeti tiremediklerinden yakınıyor ve bütün tanrıların yaratıcısı Tanrıça Nammu’ya gelerek i lerini yapacak kimseler yaratması için yalvarıyorlar. O da o lu Bilgelik Tanrısı Enki’yi derin uykusundan uyandırarak tanrıların i lerini görecekleri yaratmasını söylüyor. Enki de annesine derin sudan çamur almasını, ona tanrıların görüntüsünde ekil vermesini, ona bu i te yer tanrıçası ile do um tanrısının yardım edeceğini söylüyor. Enki, “Ey anneci im! Yeni do anın kaderini söyle”, diyor, sonunda o bir insan oluyor. (5)

Created with

 nitroPDF professional

download the free trial online at nitropdf.com/professional

Türk efsanelerinde insanın yaradılışı: Bunların birinde tanrı Ülgen deniz yüzünde toprak parçası görüyor. Bu toprağa "insan olsun" diyor, o insan oluyor. Adı Erlik. Bu tanrı ile kendini bir tutmaya kalkınca, tanrı etleri çamurdan, kemikleri kamıtan 7 insan daha yaratıyor. Türk Memlük efsanesinde, bir ma araya dolan çamurlardan, ya mur ve sıcak etkisiyle 9 ay sonra ilk erkek meydana geliyor. Buna "Ay Atam" demi ler, tekrar ma araya dolan çamurlarla 9 ay sonra da bir kadın dünyaya gelmiş. Buna da "Ayva-akyüzlü" demi ler. Ba ka bir efsanede tanrı insan ekinde 7 erkek ve 4 kadın yapmış. Di er bir Altay efsanesine göre tanrı Ülgen insanın etlerini topraktan, kemiklerini ta tan yapıyor. Kadını da erke in kaburgasından. Kadının, Tevrat'a göre Adem'in kaburgasından yaratılması, Adem ile Havva'nın cennetten kovulması motifi hakkında Ögel kitabınının 475'inci sahifesinde bazı yorumlar yapmış sa da yine bu hikâyenin kayna ı Sumerlilere dayanmaktadır.

Sumer'de Dilmun adında saf temiz tanrıların ya adı ı bir ülke var. Hastalık, ölüm bilinmeyen ya am ülkesi. Fakat orada su yok. Su Tanrısı, Güne Tanrısı'na, yerden su çıkararak orasını tatlı su ile doldurmasını söylüyor. Güne Tanrısı istenileni yapıyor. Böylece Dilmun meyva bahçeleri, tarlaları ve çayrıları ile tanrıların cennet bahçesi oluyor. Bu bahçede Yer Tanrıçası 8 ifa bitkisi yeti tiriyor. Bunlar meyvelenince Bilgelik Tanrısı Enki hepsinden tadıyor. Yenmesi yasak olan bu meyveleri yiyen Tanrı'ya, Tanrıça çok kızıyor ve onu ölümlle lanetleyerek ortadan yok ediyor. Di er tanrılar büyük güçlüklerle Yer tanrıçası'nı bularak tanrıyı iyi etmesi için yakarıyorlar. Tanrıça, Tanrının 8 bitkiye kar ı hasta olan 8 organı için birer ifa tanrısı yaratıyor. Bunlardan 5 tanesi Tanrıça. Hasta olan organlardan biri kaburga. Onu iyi eden tanrıçanın adı, " Kaburganın Hanımı" anlamına gelen Nin.ti'dir. Bu kelimede Nin hanım, -ti kaburgadır. -ti'nin di er anlamı "ya am" dır. Bu hikâye Tevrat'a geçerken kaburgadan bir kadın yaratılmış ve -ti kelimesinin ikinci anlamı alınarak "kaburganın Hanımı" yerine branicede " Hayat Veren Hanım" anlamına gelen "Havva" adı verilmiştir. (6)

Özbeklere göre nsanın ilk atası " Kil Han ' imi . Ögel, bunun ran'da ki " Kil ah ''ın bir devamı oldu unu söylüyor. Tevrat'taki " Adam "ın anlamı da kırmızı toprak.

Görüldü ü gibi gerek tek tanrılı dinlerde, gerek Türk efsanelerinde, Sumer'de oldu u gibi, evren sudan, insan topraktan meydana gelmiştir.

Türklerin Yeraltı Dünyası hakkındaki inanı ları da Sumerlilerin inanı ma benziyor. Sumerlilere göre Yeraltı Dünyasında ölümler nehir yoluyla götürülüyor. Nehrin sonunda Yeraltı Tanrıçası Ere kigal'ın 7 kapıdan geçilen sarayı bulunuyor. Oraya gitmek isteyenler için bazı yasaklar var. (7) Aynı motif Türk efsanesinde de bulunuyor. (8) Ögel Kur'an'daki Cennetin Irma ı olarak yorumlamak istemi se de bunun Sumer'deki Yeraltı Nehri oldu u ku kusuz. Aynı nehir Tevrat'ta, eol, Yunan'da Hades olarak bulunmaktadır.

Sumer metinlerinde gök gürültüsü bulutlarını simgeleyen " İmdugud ' adlı kutsal bir ku var. Bu ku kaderleri veriyor, sözüne kar ı gelinmiyor ve yardımlar yapıyor. O'nun kanatları açılınca bütün gö ü kaplıyor.(9) Bu ku Akadlılarda " Anzu " adını alarak birinci yüzyıla kadar çiviyazılı metinlerde varlığını korumu tur. Bazen kartal olarak da algılanan bu ku ve yılanla ilgi bazı hikâyeler var Sumer metinlerinde. Bunlardan birinde Ak Tanrıçası nanna, Tanrılar Bahçesinde dalsız budaksız bir a aç yeti tiriyor. A acın tepesine İmdugud Ku u, ortasında " Lilit " isimli bir cin ve köküne de bir yılan yuva yapmış. Bu yüzden tahtasından yapmak istedi ini yaptırmak için a acı kestiremiyor. Gilgame imdadına yeti ip onları kaçırıyor ve a acı keserek Tanrıça'ya veriyor. (10)

İkinci hikâye: Kral Etana'nın çocu u olmuyor. Çocuk yaptıran bitki gökte imi ama gö e çıkma imkânı yok. O, bir gün bir çukura dü mü kartal yavrularını bir yılanın yemesinden kurtarıyor. Ku buna çok seviniyor. Buna kar ılık olarak, kralın otu alabilmesi için kanatlarının üzerine bindirerek gö e çıkarmaya ba lıyor. Ku her yükseli te a a ıda ne gördü ünü sorması üzerine kral evvelâ geni bir alan oldu unu, gittikçe onun küçüldü ünü, en sonunda da bir ey göremedi ini, korktu u için hemen indirmesini söylüyor. (11)

Üçüncü hikâye: Kahraman Lugalbanda, Zabu ülkesinden kendi ehri olan Uruk'a dönmesi için, İmdugud ku unun dostlu unu kazanmak istiyor. Ku yuvasında bulunmadı ı zaman yavrularına ya , bal, ekmek veriyor ve onlara bakıyor. Ku yavrularına böyle güzel bakana candan dost olmaya, ona yardım etmeye karar veriyor ve Lugalbanda'nın ehri rahatlıkla dönmesini sa lıyor. (12)

Bu üç hikâyedeki ku ve yılan motifi Asya efsanelerinde çe itli ekinde bulunuyor. Telüt Türkleri arasında Merküt soyundan bir boya göre sa kanadını güne , sol kanadını ay kaplayan kutsal bir gök ku u

var (B. Ögel, s. 599). Sibirya'da ehirlere ve yurtların yanında bir sırık üzerinde a açtan yapılmı bir ku resmi bulunuyor. Ku a " Gök Ku u " , dire e de " Gö ün Dire i " deniyor. Orta Asya ve Sibirya efsanelerinde bu direk "Hayat A acı" gibi anlatılmı . Hayat a acı yerle gö ü birle tiriyormu (B. Ögel, s. 598). Bu ku ve a aç nanna'nın bahçesine dikti i dalsız budaksız a aca benziyor. Sibirya ve Orta Asya amanları kartalı tanrı elçisi olarak görmü ler, esasen amanlı mın babası da kartal imi . Altaylıların Kögütey destanında kahraman Karabatur, atlarını çalan " Kaankerede " adındaki ku u ararken onun iki yavrusunu ejderden kurtarıyor. Ku da Karabatur'a atlarını geri veriyor. Yolda dü manları tarafından öldürülen kahramanı, ku hayat suyu vererek canlandırıyor. (13)

Kırgızların kahramanı Ertök, tepesi göklere uzamı bir çınar a acı üzerinde Alp Karaku 'un yavrularını yemeye gelen ejderi öldürüyor. Ku da ona birçok iyilik yapıyor. (14)

Ba ka bir efsanede Ertök'ü ku yeraltından yeryüzüne çıkarıyor. Çıkarken yiyecekleri bitiyor. Adam etlerinden koparıp veriyor. Yeryüzüne çıktıklarında adamın etlerini iyi ediyor ku . " Bu iyile tirme, ku un hayat a acı üzerinde olmasındandır ", deniyor (B. Ögel, s. 541).

Bir Uygur efsanesinde, Bilge Buka'nın atalarından birinin dibinde yattı ı a aca bir ku gelerek ötmeye, daha sonra adamı tırmalamaya ba lamı . O sırada a açtan zehirli bir yılan indi ini görerek adam ku u bırakmı . Bu ku a Uygurlar, Tanrı gözüyle bakıyorlarmı (B. Ögel, 86).

Ögel, bu ku motifinin eski ran Zend Avesta'dan gelmi olabilece ini söylüyor. Bunda Hazer denizi ortasında bir a aç üzerinde bir ku bulundu u yazılı imi . Tahmuruf ve Zal'in tılsımları bu ku tan geliyormu . ranlılar buna Sireng veya Simurg diyorlar. Araplar da adı Anka, Zümrüd-ü Anka. (15) Bunun Araplardan ran'a geçti i de söyleniyormu . Buna kar ılık Ögel'e göre Türklerdeki Hüma ku u, peygamberin hadislerinde Cennet Ku u olarak bildirilen ku mu . Bu Cennet'te oturuyor, zaman zaman 7 kat gö e çıkıp tanrıya gidip geliyor, deniyormu . ranlılar bunun Çin topraklarında ya ayan bir ku oldu unu, savunuyorlarmı . Çin edebiyatında "Cennet Ku u" motifi büyük önem ta iyormu . Bu ku motifinin, " Gök Gürültüsü Ku u " adı altında Alaska'dan Güney Amerika'ya kadar bulundu unu mü ahade ettim. Çe itli adlar almı ve efsanelere kar mı bu tanrısal ku hikâyesinin .Ö. en az 3000 yıllarında Sumerlilerde ba lamı oldu unu gördük. Hüma ku unun da aynı kaynaktan geldi i ku kusuzdur Çünkü Sumer'in tanrısal bahçesinde, cennet bahçesindeki dalsız budaksız bir a aç üzerine tünemi bu ku 7 kat gö e çıkıyor.

Görüldü ü gibi, Sumerlilerin mdugud ku u, Akatlılarda Anzu, Araplarda Anka, Zümrüd-ü Anka, ran'da Simurg, Hindlilerde Garuda, Türklerde Hüma, adları altında çe itli efsanelere konu olarak sürmü tür. Amerika yerlileri arasına kadar uzanan bu ku motifi de Sumerlilere mi dayanıyor, yoksa hepsi birden daha önce var olan bir kültürden mi alınmı tır, bunu imdi söyleyemiyoruz.

Sumer'de kahramanlar tanrılarla ba lantılı, insanüstü güçlere sahip. lk i leri ülkeye zararlı olan büyük güçteki hayvanı öldürmek. Aynı motifi Türk kahramanlarında da buluyoruz.

Sumer'de " 7 " temel sayı olarak görülüyor. 7 da a mak, 7 kapı geçmek, 7 kat gök, 7 tanrısal ık, 7 a aç, gibi. Türklerde temel sayı " 9 " olmasına kar ın 7 sayısı da bulunuyor. Ögel'e göre bu Mezopotamya'dan Batı Türkleri'ne geçmi . Göktürk devrinde Kozmolojik bir anlam kazanmı . 7 iklim, 7 yıl, 7 gün, 7 gök kısra ı gibi (B. Ögel, s. 314).

Türklerde Tanrı ülkeyi uygarla tırıyor. Sumer inanı na göre de tanrılar ehirlere, kurumları yapıp insanlara vermi lerdir.

Türk Kagani, tanrı tarafından çe itli güçler verilerek insanları idare etmek üzere tahta oturtulmu tur. Sumer'de tanrılar ehir beylerini kendileri seçerek ve güçler vererek kendileri yerine ülkeyi idare ettiriyorlar.

Türklerde da lar tanrıya yakın sayıldı ndan kutsal olmu lar. Kurbanlar verilmı da lara. Sumer'de de da lar tanrılarla insanlar arasında ba lantı kurdukları dü üncesiyle kutsal sayılmı . Onun için da olmayan Mezopotamya'da Sumerliler tanrı evlerini yapay tepeler üzerine yapmı lardır.

Sumerliler kendilerine "Karaba lı" derlerdi. Bu deyim Türkler'de olup olmadı mı merak ediyordum. Divan-ı Lûgat-it Türk, cilt III, s. 222'de, Türkler arasında erkek ve kadın kölelere "Karaba " deyimini kullanıldı ı yazılı. Manas destanında ise Manas ziyafete yalnız ça rıldı nda " Karaba lı Ki iyiz" demi .

Bu yalnız ba ımıza “Yi idiz” demekmi (B. Ögel, s. 513). Alanguva hikâyesinde, Alanguva, ıktan olan çocukları için onların Tanrı O lu olduklarını, “ Karaba lı ” insanlarla karı tırılmalarını söylüyor. (16)

Sumer’de birbirine kar it olan nesnelere kendi özelliklerini saydırarak atı malar yaptırılmı tır. Ku - Balık, Bakır - Gümüş , Kazma - Saban, Yaz - Kı ..gibi. Bu Türklerde de varmı . Buna “ Aytı ma ” deniyor. Bunun örne ini Divan-ı Lûgat-it Türk’te Yaz ile Kı ’ın atı ması olarak buldum. (17) Konu de i ik ama motif aynı. Türklerde de Sumer’de oldu u gibi yaz ve kı tanrıları bulunuyor.

Sumer bilgin ve yazarları vaktiyle yaratılmı ve düzenli olarak i leyen kozmik varlıkları ve kültür olaylarını “ me “ kelimesi altında toplamı lardır. Bir tablet üzerinde 100’den fazla “ me “ bulunmu sa da bunların ancak 60 kadarı okunabilmi tir. Bu kelimenin anlamı bilinmiyor. Birbirlerine kar it kavram ve nesnelere içeriyor gibi görünüyor. Kavga - Barı , Do ru - Yanlı , Beylik- Tanrılık, Krallık - Cobanlık, Yalancılık - Do ruluk, Fahi elik - Gök Cenneti Fahi eli i... gibi. (18) Bu tarz Türklerde de var: Tanrı - eytan, iyilik * Kötülük, Bilgi * Cehalet, Sadakat - Vefasızlık, Yükseklik - Alçaklık, Ölüm * Ya am... gibi. Buna dualizm deniyor. Ögel’e göre ran mitolojisinden girmi Türklere. Eski Türk Maniheizminde bunlar “ ki Yıldız “ , daha do rusu “ ki Kök “ sembolü ile ifade edilmi . “ Hayat ve Ölüm A acı Kökleri “ olabilece i söylenmi (B. Ögel, s. 421).

Burada Sumer Kültürü ile Türk Kültürü arasındaki paralellikleri elimden geldi ince özetlemeye çalı tım. Bunlara daha birçoklarının eklenebilece inden ku kum yok. Rahmetli Prof. Bahaeddin Ögel’in belirtti i gibi, Türk efsane ve destanlarında, kom ularından, Mani dininden, Budizmden, Lama dininden, ran’dan, Hristiyanlık ve Müslümanlıktan birçok etkiler bulundu u anla ılıyor. Sumer etkisi bunlar yoluyla mı gelmi ti, yoksa vaktiyle aynı Topraklar üzerinde ya amı olmalarından mı kaynaklanıyordu?

Bunu bugün söyleyecek durumda de iliz. Yalnız unu belirtmeden geçemeyece im; Sumerlilerin yaradılı efsanesinden biraz farklı olan Babil yaradılı efsanesinden Türklerde bir iz bulamamam oldukça ilginç.

Aziz Atatürk’ün büyük bir içtenlikle arzuladı ı bu tür ara tırmaları, daha derin ve kapsamlı olarak genç ku akların yapaca ı ümidiyle sözlerimi bitiriyorum. Te ekkürlerimle.

Muazzez İmiye Çı
Sümerolog

- [1] Muazzez İmiye Çı , (Yayınlanmak üzere)
Sumerlilerden Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlı a Ula an Etkiler ve Din Kitaplarına Giren Konular.
- [2] Prof. Dr. Bahaeddin Ögel,
Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar).
Cilt I, Ankara 1989.
- [3] Samuel Noah Kramer, "History Begins at Sumer",
Tarih Sumer’de Ba lar. Çeviren: Muazzez İmiye Çı .
Ankara 1990, s. 64-69.
- [4] Prof. Dr. Bahaeddin Ögel,
Türk Mitolojisi kitabında yaradılı efsanelerine ait sayfeler:
s. 279, 432, 446, 451, 465, 466, 469, 475, 483, 486.
- [5] Samuel Noah Kramer,
The Sumerian, Their History, Culture and Character.
Chicago 1963, p. 150-151.
- [6] S. N. Kramer, a.g.e., s. 123-124.
- [7] S.N. Kramer, a.g.e., s. 203.
- [8] B. Ögel, a.g.e., s. 111-112.
- [9] Thorkild Jacobsen,
The Treasures of Darkness, A History of Mesopotamian Religion,
USA 1978, p. 128.
- [10] S.N. Kramer, a.g.e., s. 123-124.
- [11] S.N. Kramer, a.g.e., s. 43-44.
- [12] S.N. Kramer, a.g.e., s. 179-180.
- [13] Murat Uraz, Türk Mitolojisi, stanbul 1992, s. 288-289.
- [14] Murat Uraz, a.g.e., s. 288-289.
- [15] Bu ku a ait ayrıntılı bilgi için - Bkz.: Jussi Aro, Anzu and Sumurgh,

- Kramer Anniversary Volume, Alter Orient und Altes Testament, Band 25 (1976), p. 25-28.
(Araplar bu ku un Kaf da ında ya adı ma, tüyünü ele geçirenlerin ölümsüz olaca ma inanıyorlar.)
[16] Murat Uraz, a.g.e., s. 323.
[17] Divanü Lûgat-it Türk, Tercümesi: Besim Atalay, Cilt I, e. 248, 529,
III, s. 178, 278, 367.
[18] S.N. Kramer, a.g.e., s. 116.

NANNA'NIN AŞKI

Sümer'de İnanç ve Kutsal Evlenme

Opera, 3 Perde

Ç NDEK LER:

ÖNSÖZ

A k Tanrıçası nanna ve Kutsal Evlenme Öyküsünün Özeti
Sümerde Kutsal Evlenme

A k Tanrıçası nanna le Çoban Tanrısı Dumuzi'nin Evlilik Öyküsü

Birinci Perde

İkinci Perde

Üçüncü Perde

Kaynakça

ÖNSÖZ

Çiviyazılı belgelerin bulunmaya başladığı geçen yüzyıldan beri Mezopotamya'da A k Tanrıçası nanna ve Çoban Tanrısı Dumuzi (Tevrat'ta Astarte-Tammuz) ile ilgili bir bereket kültürünün varlığı biliniyordu. Fakat, bunu her yönü ile kanıtlayacak belgeler yayımlanmış değildi. Ancak, bu yüzyılın ortalarına doğru Sümer edebiyatına ait belgeler saptanıp yayımlanmaya başladıkandan sonra bu kültür ve bu kültürün esasını oluşturan kutsal evlenme töreni konusu açıklığa kavuşturuldu. Sümer edebiyatına ait tabletlerin en büyük kısmını 1887-1890 yılları arasında ABD'de,

Philadelphia Üniversite Müzesi tarafından, Güney Mezopotamya'da eski bir din ve kültür merkezi olarak yüzlerce yıl varlığını koruyan Nippur (yeni adı Nif-fer) şehri kazılarında bulunmuştur. Bu tabletler, o günkü müzeler nizamnamesine göre, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'yle kazıyı yapan kurum arasında güzel paylaşılmıştır. Bazı yerlerden çıkmış veya kaçak olarak elde edilmiş bir kısım tabletler de Avrupa ve Amerika müzelerine dağılmıştır ki, hepsinin toplam beş bin adet olduğu tahmin edilmektedir. Bunların hemen hemen üçte biri İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Çiviyazılı Belgeler Arşivi'nde bulunuyor. Efsaneler, destanlar, ilahiler, anlatılar, mersiyeler, alkışları, atasözleri, hikâyeler ve bilgelik kompozisyonlarından oluşan Sümer edebiyatının, dolayısıyla bereket kültürünü oluşturan kutsal evlenme metinlerinin gün ışığına çıkmasında en büyük rolü Prof. Samuel Noah Kramer (25 Kasım 1990'da, 93 yaşında öldü) oynamıştır. O tam 60 yıl çiviyazılı tabletler bulunan Avrupa, Amerika müzelerini ziyaret ederek, Sümer edebiyatına ait tabletleri ve konularını saptamış, büyük bir bilim cömertliği ve yardımseverlikle isteyen müze uzmanlarını da çalışmalarına katarak, araştırmalarını evrensel tirmişlerdir. Bütün bu çalışmaların sonucu, yüzlerce tabletin kopyası yapılmış, aynı metne ait diğer müzelere dağılmış parçalar bulunarak konular tümüyle ortaya çıkarılmış ve çeşitli yayınlarla Sumerologlara, bilim tarihçilerine, antropologlara kaynak olarak sunulmuştur.

Sümer edebi metinlerinin yayımlanmasında en büyük katkı İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çiviyazılı Belgeler Arşivi'nden yapılmıştır. Orada bulunan Sümer edebiyatına ait 1400 tablet, çok küçük parçalar halinde, Samuel Noah Kramer, Hatice Kızılyay ve Muazzez Çi tarafından kopya edilerek yayımlanmıştır. Yapılan bu çalışmalarla Sümer'in bereket kültürünü oluşturan kutsal evlenme öyküsü de hemen her

Yönüyle aydınlanmış bulunuyor.

Bu çalışmalar arasında ve daha sonraki yıllarda, genellikle alkış tarzında yazılmış Sümer edebi kompozisyonlarını çeşitli yayınlardan Türkçeye çevirmeye çalıştım. Bunlar içinde Alkış Tanrıçası Inanna'nın bütün serüvenlerini kapsayan alkışlarını bir kitap içinde toplamayı düşünüyordum. Seyrettiğim bir opera, kutsal evlenme öyküsünün bir opera veya müzikal oyunun konusu olabileceğini düşünmemeneden oldu. Çünkü, tarihin bu en eski alkış öyküsü, binlerce yıl boyunca değişimlenmiş, acı, merhamet ve sevinç duygularını anlatmaktadır. Bunları düşünerek hikâyeyi üç perdelik bir oyun halinde düzenledim. Birinci perde, Tanrıçası Inanna'nın Çoban Tanrısı Dumuzi ile evlenmesini; ikinci perde, Tanrıçası'nın yeraltına gidişini, oradan çıkabilmek için kocasını yerine göndermesini; üçüncü perde, kocasının birçok uğraştıktan sonra yeraltından çıkarak karısıyla birleşmesini, böylece bereket getirecek yeni yılın başlamasını konu etmektedir. Alkışları düzenlerken, bazı yerleri kısaltmak ya da atlamak suretiyle konuya ve Türkçeye uygun hale getirmeye çalıştım. Bu şekilde aslına uygun olarak daha anlaşılır duruma geldiğini kanıslındayım. Fazla olmamakla birlikte bazı bölümleri kendi ilavelerimle tamamladım. Ben ne bir edebiyatçı, ne de bir oyun yazarıyım. Amacım bu yolda çalışmaları, binlerce yıl önceye götüreceğim bir kapıyı açmak. Başarabilirsem ne mutlu bana.

Muazzez İmkiye Çi
8 Eylül 1995